

ŞİİRİMİZİN KADIN KAHRAMANLARI

Editörler

Zeki TAŞTAN

Ali Sait YAĞAR

 hiperyayın

Hiperyayın 1050
Araştırma-İnceleme

Editörler
Zeki TAŞTAN, Ali Sait YAĞAR

Genel Yayın Yönetmeni
Hatice BAHTİYAR

Mizanpaj
Meral GÖK

Kapak Tasarım
C. Kenan TEMİZEL

Yayıncı Sertifika No: 16680

ISBN: 978-625-6482-18-0
e-ISBN: 978-625-6482-19-7

1. Baskı: İstanbul, 2023

Copyright© Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın telif hakları, 5846 sayılı yasanın hükmüne göre, kitabı yayımlayan Hiperlink Eğitim İletişim Yay. Gıda. San. ve Tic. Ltd. Şti. ve Zeki TAŞTAN, Ali Sait YAĞAR'a aittir. Yayımcının ve yazarın izni olmaksızın elektronik ve mekanik herhangi bir kayıt sistemi veya fotokopi ile çoğaltılamaz, kopyalanamaz. Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

Her hakkı mahfuzdur. Bu kitapta yayımlanan yazıların etik, bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazar(lar)a aittir. Yayınevi uluslararası bir yayınevidir.

Şiirimizin kadın kahramanları / editörler Zeki Taştan, Ali Sait Yağar. – 1. Baskı. -- İstanbul: Hiperyayın, 2023.

720 sayfa: şekil, tablo; 21 cm. – (Hiperyayın; 1050)

ISBN: 978-625-6482-18-0

e-ISBN: 978-625-6482-19-7

1.Edebiyatta, kadın. 2. Türk şiiri. I. Taştan, Zeki. II. Yağar, Ali Sait. III. Dizi.

PL210.W65/Ş5 2023

894.35/Şİ 2023

Baskı-Cilt: Yalın Yayıncılık **Sertifika No:** 53595

GENEL SATIŞ PAZARLAMA VE YAYINEVİ

Hiperlink Eğt İlet. Yay. Gıda San. ve Paz. Tic. Ltd. Şti

Tozkoparan Mah. Haldun Taner Sok. Alparslan İş Merkezi

No: 27 Kat: 6 D: 21 Merter- Güngören / İstanbul

Telefon: 0212 293 07 05-06 Faks: 0212 293 56 58

www.hiperlink.com.tr / info@hiperlink.com.tr

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN

İlk ve orta öğrenimini Ağrı'da tamamladı. Liseyi birincilikle bitirdi. 1988'de Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 1989'da Kırşehir Merkez Kale Ortaokulu'na Türkçe Öğretmeni olarak atandı. 1994 yılında, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü'nde Araştırma Görevlisi oldu. 2000 yılında, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar" teziyle doktor unvanını aldı. 2003 yılında Yardımcı Doçent; 2009'da doçent; 2014'te profesör oldu. 2012'de Universty of Utah (Amerika); 2014'te Al-Farabi Üniversitesi'nde (Kazakistan) misafir öğretim üyesi olarak görev yaptı. Üniversitede, Edebiyat Fakültesi Dekanlığı, bölüm başkanlıkları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Başkale Meslek Yüksek Okulu, Stratejik Araştırmalar Müdürlüğü'nün yanı sıra Van İl Kültür ve Turizm Müdürü olarak da görev yapan Taştan, hâlen Türkçe Öğretim ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü (TÖMER) görevini yürütmektedir.

Türkiye'de ve yurt dışında birçok ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılara katılan; -aşağıda görüleceği üzere- telif ve müşterek kitapları, kitapta bölümleri, editörlükleri ve makaleleri bulunan Taştan, evli ve üç çocuk babasıdır.

Şimal Rüzgârı (2006); *Ayla Demiroğlu* (2006); *Mustafa Necati Sepetçioğlu* (2007); *Recep Bilginer'in Tiyatroları* (2009); *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Eserlerinde Mahalle Hayatı* (2014); *Türk Romanında Fatih ve Fetih* (2010); *Felsefe-Edebiyat Sempozyumu* (2015); *Tarihte Roman Romanda Tarih Paneli* (2016); *Edebiyat Fakültesi Panelleri* (2017); *El Ele Gönül Gönüle: Çanakkale* (2018); *Yan Yana Can Cana: Türkiye* (2018); *Edebiyat Fakültesi Öğrenci Panelleri* (2018); *Dinî ve Edebî Açından Kudüs* (2018); *Türk Dili ve Edebiyatı Alanında Hazırlanan Doktora Tezlerinin*

Dünü Bugünü (2019); *Prof. Dr. Kâzım Yetiş Armağanı* (2019); *Ziya Paşa'nın Arz-ı Hâl'i* (2019); *Sosyal Bilimlerde Akademik Araştırmalar I* (2019); *Uluslararası Prof. Dr. Fuat Sezgin Bilim Tarihi Sempozyumu* (2019); *Göç Bibliyografyası I, Tezler, Ağrı / Akademik Makaleler I* (2018), *Ağrı / Akademik Makaleler II* (2019), *Yabancılar İçin Türkçe* (2019); *Türk Edebiyatı Araştırmaları I* (2019), *Türk Edebiyatı Araştırmaları II* (2020); *100 Ülke 100 Marş İstiklal Marşı* (2021); *Türk Şiirinde Şehadet* (2021); *Şahsiyet ve Şaheserler Manzumesi Mehmet Akif, İstiklal Marşı, Çanakkale Şehitlerine* (2022); *İstiklal Marşı 100 Yıllık Bibliyografya* (2022) *Evliya Çelebi'nin İzinde: Van Ve Çevresi* (2023), *Edebiyat ve Hayat* (2023)...

Ali Sait YAĞAR

1992 yılında Aydın'da doğdu. İlk ve ortaöğretimi Söke'de tamamladı. 2010'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi ve 2014'te mezun oldu. Aynı yıl mezun olduğu bölümün Yeni Türk Edebiyatı kürsüsünde yüksek lisans programına kaydoldu ve 2016'da "Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi Bakımından Mithat Cemal Kuntay'ın Hitabet Dersleri" başlıklı tezini tamamladı. Akabinde aynı kürsüde doktora eğitimine başladı. 2022'de "Yeni Türk Şiirinde Sevgili Tipolojileri (1860-1960)" başlıklı tezini savunarak doktor unvanını aldı. 2020'den itibaren İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	11
KADININ TÜRK KÜLTÜRÜNDEKİ YERİ ve KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA KADINA BAKIŞ.....	15
<i>Şevkiye KAZAN NAS</i>	
TÜRK HALK ŞİİRİNDE “KADIN”: KARACAOĞLAN ÖRNEĞİ.....	72
<i>Abdulselam ARVAS</i>	
RECAİZÂDE MAHMUT EKREM’İN ŞİİRLERİNDEKİ GİZEMLİ KADIN: SEHER.....	86
<i>Selami ALAN</i>	
TÜRK ŞİİRİNDE EN ÇOK İLTİFAT GÖREN ve ÖLÜMÜNE KİTAP YAZILAN MÜSTESNA KADIN: MAKBER MÜLHİMESİ FATMA HANIM.....	99
<i>İhsan SÂFİ</i>	
MEHMED CELÂL ŞİİRİNİN ANNA’SI.....	111
<i>Ferhat KORKMAZ</i>	
CENAP ŞAHABETTİN’İN “AMELİÉ”Sİ	125
<i>Seda ÖZBEK</i>	
ŞAİRLERİN ÂŞİK OLDUĞU KADIN: ŞÜKÛFE NİHAL	139
<i>Zihniye OKRAY</i>	
RIZA TEVFİK’E İLHAM VEREN KADINLAR.....	150
<i>Abdullah UÇMAN</i>	
YAHYA KEMAL’DE KADIN	163
<i>Çilem TERCÜMAN</i>	
DIRANAS ŞİİRİNDE KADIN VE AŞK ALGISI.....	191
<i>Oktay YİVLİ</i>	

NAHİT HANIM ve TÜRK ŞİİRİNDEKİ İZLERİ.....	201
<i>M. Arif ERZEN</i>	
NÂZİM HİKMET'İN ŞİİRİNDEKİ KADINLAR	244
<i>Ersin ÖZARSLAN</i>	
OKTAY RİFAT'IN ŞİİR KADINLARI.....	294
<i>Tarık ÖZCAN</i>	
AVARE AŞKA DÜŞERSE: MUZAFFER TAYYİP USLU ve EVADOKSİYA ŞİİRİ.....	301
<i>Sibel YILMAZ</i>	
BİZE BİR MASA AYIR YANAKİMU: SAİT FAİK ABASIYANIK ve ALEKSANDRA	310
<i>Ali Sait YAĞAR</i>	
ÂSAF HÂLET ÇELEBİ'YE İLHAM VEREN KADINLAR....	318
<i>Can ŞEN</i>	
ÖLÜMSÜZ AŞKIN ÖLÜMSÜZ SEVGİLİSİ: KARADUT.....	326
<i>Hanife ÖZER</i>	
CAHİT SITKI'NIN KENDİLİK İNŞASINDA AŞK VE SEVGİLİ.....	338
<i>Sema ÖZHER KOÇ</i>	
CAHİT KÜLEBİ'NİN KADINLARI	352
<i>Sabahattin ÇAĞIN</i>	
KURGUSAL BİR SEVGİLİ OLARAK NECATİ CUMALI'NIN GÜLERİ.....	360
<i>Burak ÇAVUŞ</i>	
YAŞAMAK da (GÜZİN) de BİR ÇABA İSTER.....	372
<i>Abdullah ÇELİK</i>	
İLHAN BERK: AŞK, GÖVDE ve EROTİZMİN SIFIR NOKTASINDA BİR ŞAİR.....	382
<i>Şaban ÇOBANOĞLU</i>	

BAKİ SÜHA EDİBOĞLU-AFİFE ÇERİKÇİOĞLU AŞKI	398
<i>Sefa YÜCE</i>	
NAHİT ULVİ AKGÜN'DEN MELAHAT'A.....	406
<i>Ayvaz MORKOÇ</i>	
GÜLE SIR FISILDAYAN METAFOR: MONA ROZA	413
<i>Muharrem DAYANÇ</i>	
KENDİSİ ve ŞİİRİ OTEL ODALARINDA UNUTULMUŞ BİR TOPLUMCU ŞAİR: İLHAMİ BEKİR TEZ ve YARIM KALAN BİR AŞK HİKÂYESİ: SESİYE	426
<i>Yusuf AYDOĞDU</i>	
CEMAL SÜREYA'NIN KADIN(LAR)I.....	448
<i>Sema ORUÇ</i>	
ÖZDEMİR ASAF'A İLHAM KAYNAĞI OLMUŞ KADINLAR ve AŞK	462
<i>Gökay DURMUŞ</i>	
HASAN HÜSEYİN'LE AZİME'NİN SEVDASI	490
<i>Hatem TÜRK</i>	
METİN ELOĞLU ŞİİRİNİN KADINLARI	500
<i>Mihriye ÇELİK, Macit BALIK</i>	
AHMED ARİF'İN BİR KAHRAMANI: LEYLA ERBİL	516
<i>Mehmet Emin ULUDAĞ</i>	
TURGUT UYAR'IN ŞİİRLERİNDE KİMLİKLEŞEN KADINLAR.....	537
<i>Veysel ŞAHİN</i>	
CAN YÜCEL ve MÜSTESNA KADINI: GÜLER	561
<i>Jale Gülgen BÖRKLÜ</i>	
EDİP CANSEVER'İN RUHBİLİMSEL SAATLERİ: ALEV EBUZZİYA İLE TOMRİS UYAR.....	578
<i>Yasemin KOÇ</i>	

ÜMİT YAŞAR OĞUZCAN: AYTEN VE MİHRİBAN	588
<i>Abide DOĞAN</i>	
HAYAL KADINLAR GERÇEK AŞKLAR ATTİLA İLHAN ŞİİRİNDE KADINLAR.....	608
<i>Medeni YILMAZ</i>	
ECE AYHAN'IN SİVİL KAHRAMANI: ÇANAKKALELİ MELÂHAT	624
<i>Hulusi GEÇGEL</i>	
NURULLAH GENÇ'İN "RÜVEYDA"SI ve SEVGİLİ KARŞISINDA ŞAİR BENİ.....	647
<i>Mahfuz ZARİÇ</i>	
YAŞANMIŞ BİR AŞK ÖYKÜSÜ: ŞAŞIRDIM KALDIM İŞTE	656
<i>Zeki TAŞTAN</i>	
ÖZDEMİR İNCE ŞİİRLERİNİN EBEDÎ ESİN KAYNAĞI: ÜLKER HANIM.....	677
<i>Soner AKPINAR</i>	
AŞK; AŞKINLIK VE BİR KEŞİF YOLCULUĞUDUR: ATAOL BEHRAMOĞLU'NUN ŞİİRİNDE AŞK.....	685
<i>Taner NAMLI</i>	
HER YÜREĞİN KAHRAMANI.....	698
<i>Nazım ELMAS</i>	
HATİCEM... EŞİKSİZ EVİM, PENCERESİZ ODAM.....	707
<i>Bedia KOÇAKOĞLU</i>	

Ön Söz

Şiir, Türk ve dünya edebiyatında geçmişi çok eskilere giden kadim bir türdür. Aşk da şiirin vazgeçilmez temaları arasındadır. Hemen hemen şiirinde aşka yer vermeyen şair yok gibidir. Bu duygu şairi dönüştürdüğü gibi şiire de renk ve soluk olmuş, asırlardan beri onu besleyerek estetik bir sanat yaratmıştır. Bunda ilahî aşk anlayışı geniş yer tutmakla beraber modern şiirde beşerî aşkın daha çok işlendiğini de belirtmek gerekir. Tabii beşerî aşk deyince şiirin en önemli öznesi olarak karşımıza *kadın* çıkar. Elbette erkekler için de aşk şiirleri yazılmıştır. Ancak bu, kadınlar için daha çok aşk şiiri yazıldığı gerçeğini değiştirmez. Geçmişten günümüze erkek şairlerin tahakkümü yanında bunu, arzulanan, özlenen, övgülere layık görülen, en güzel ve en değerli öznenin kadın oluşuyla da açıklamak mümkündür.

Aşk sadece şairin değil hemen hemen her sanat erbabının en büyük ilham kaynağı olmuştur. Aşk, müzikte de sinemada da dizi filmlerde de romanda da en etkili kurgu malzemesidir. Cemil Meriç belki de bu yüzden *aşk olmadan roman yazılmaz* diyordu. Ancak hangi sanat dalında işlenirse işlensin her halükârda aşkın en yakıştığı türün şiir; onu en güzel işleyen kişinin de şair olduğunu söyleyebiliriz. Aşk olmadan şiir yazılmaz iddiası belki tartışılabilir ancak her şairin gönlünde mutlaka bir aşk şiiri yattığını söylemek sanırım yanlış olmaz. Bu nedenle Türk edebiyatında hemen hemen her şairde aşk / sevdâ şiiri bulmak mümkündür. Bu şiirler, bazen şairin yaşadığı aşktan doğabileceği gibi bazen de hayalî bir sevgiliye yazılan şiirleri de kapsayabilir. Ancak özellikle şairin biyografisinden çıkan aşk şiirleri Türk edebiyatının en zengin ve en renkli kompozisyonlarından birini oluşturur. Bu zengin tablo içinde

uzaktan seven (Sezai Karakoç, Yavuz Bülent Bakiler); aşk uğruna intiharı düşünen (Ahmed Ârif); intihara teşebbüs eden (Ümit Yaşar Oğuzcan); intihar eden (Osman Fahri); birçok kadına şiir yazan (Nazım Hikmet, Oktay Rifat, Cahit Külebi, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Özdemir Asaf, Attila İlhan) şairler yanında, birçok sanatçıya ilham olan kadınlara (Şükufe Nihal, Tomris Uyar, Nahit Hanım) yazılan şiirlere de rastlayabiliriz.

Türk edebiyatında somut / biyografik anlamda yazılan aşk şiirlerinin diğer bir özelliği de bunların kimi okuyucular tarafından daha çok beğenilmesi ve hatta zaman zaman bu şiirlerin şairin önüne geçmesidir. Çoğu zaman okuyucu, şairi de bu şiirler vasıtasıyla tanır. Bedri Rahmi'nin *Karadut*'ü; Sezai Karakoç'un *Mona Rozâ'sı*; Ümit Yaşar Oğuzcan'ın *Ayten*'i; Attila İlhan'ın *Ben Sana Mecburum*'ü; Ece Ayhan'ın *Çanak kaleli Melahat*'i; Nazım Hikmet'in *Piraye*'si; Yavuz Bülent Bakiler'in *Şaşırırım Kaldım İşte* şiiri bunlardan bazısıdır. Bu ilgi araştırmacıların da dikkatini çekmiş ve bu hususta birçok makale, yazı ve kitap yayımlanmıştır.

Çağdaş Türk Şiirinde Aşk, Âşıklar, Mekânlar adlı çalışma, yabancı bir araştırmacı tarafından Türkoloji'ye sunulan katkılardan birini teşkil eder. Bu kitaptaki yazıların temelini Laurent Mignon'un 1998-2002 yılları arasında Londra Üniversitesi'ne bağlı Doğu ve Afrika Araştırmaları Okulu'nda yaptığı "The Beloved Unveiled: Continuity and Change in Modern Turkish Poetry" (Sevgiliyi Anlamak: Çağdaş Türk Aşk Şiirinde Devamlılık ve Değişim) adlı doktora çalışması oluşturmaktadır. Kitabın amacı 1980'e kadarki süreçte bazı önemli şahsiyet ve hareketlerin aşka bakışından söz etmektir. Ancak *ağırlık, eserlerin edebî yönü üzerinde değil, daha çok ideolojik yönü üzerindedir.* (Mignon, 2002: 19). Kronolojik bitiş noktası olarak 1980'e işaret edilmekle birlikte çalışmanın başlangıç yılı ile ilgili ayrıntı verilmemiştir. Aşkın yaşandığı mekânın ideolojik bir anlamı olduğunu iddia eden yazılarda Yahya Kemal, Nazım Hikmet, Necip Fazıl gibi

Türk edebiyatının zirve şahsiyetlerinin, Beş Hececiler, Garip, İkinci Yeni gibi hareket ve topluluklara mensup şairlerin belli başlı şiirleri, şairlerin edebiyat tarihlerindeki yeri, önemi ve etkileri öne çıkarılarak inceleme konusu hâline getirilmiştir.

Fahriye Abla'dan Çanakkaleli Melahat'a Modern Türk Şiirinde Kadın İmgesi (Durukan, 2012) adlı kitapta da yaklaşık 20 şairin kadına yaklaşımı, farklı yazarlarca ele alınmıştır. Kolektif olarak hazırlanan bu çalışmada kronolojik bir bütünlük yoktur. *Yeni Türk Şiirinde İdeal Tipler* (2011) adlı çalışmada da Sinan Çitçi, 1860'tan 1923'e Türk şiirinde yedi farklı tip üzerinden bir tipoloji ortaya koymuştur. Bu yedi farklı tipten birini de sevgili tipi oluşturmaktadır. Kronolojide şiirlerin yayım tarihini değil şairlerin doğum yıllarını temel alan Çitçi, sevgili tipolojisi bakımından çok renkli bir çeşitlilik ihtiva eden Cumhuriyet sonrası Türk şiirini kapsam dışında tutmuştur.

Yakın zamanda tamamlanan *Cânan Aramızda Bir Adındı: Modern Türk Şiirinde Sevgili* (2023) adlı çalışmasında Ali Sait Yağar, 1860'tan 1960'a uzanan 100 yıllık bir süreçte matbu metinlerden hareketle şiir türünde yer bulan sevgilileri konu edinmiştir. Sevgililerin teşekkülünde sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik etkilerin yanında biyografik tecrübelerin de büyük tesiri olduğuna dikkat çeken Yağar, sevgiliyi yalnızca erkek veya kadında değil insan dışı varlıklarda da aramış ve konuyu geniş bir perspektifle ele almıştır. Şairlerin şiir külliyatlarını bir bütün olarak değerlendiren ve sevgiliye karşı olan farklı yaklaşımları göz önünde bulunduran bu çalışma bireysel hassasiyetleri ortaya koyduğu kadar nesillerin duyuş ve düşünüş tarzlarındaki benzerliklere/farklılıklara da ışık tutmaktadır.

Şiirimizin Kadın Kahramanları adlı kitabımız ise bu çalışmalardan farklı olarak Tanzimat'tan son döneme kadar Türk şiirine somut / biyografik anlamda yansıyan aşk şiirlerini bir bütün hâlinde incelemeyi amaçlamaktadır. Bir bütünlük olması

açısından Klasik edebiyat ve Halk edebiyatında kadın ve aşk algısı üzerinde de durulmuştur. Modern şiirlerden örnekleri tespit ederken yaşanmış, hissedilmiş gerçek aşk öyküleri üzerinde odaklanılmış ancak bazı yazarlarımız, şairlerin aşka, kadına, sevgiliye bakış açısı üzerinde de durmuştur. Türk şiirinde yaşanmış aşk öykülerinin bir arada sunulması çalışmanın orijinal yönlerinden birini göstermektedir. Şiirlerinde kadınları muhayyel bir şekilde kurgulayan Ahmet Haşim, rüyalarda yaşayan hayalî birer varlıklar olarak telakki eden Ahmet Hamdi Tanpınar, mitolojik bir pencereden ele alan Salih Zeki Aktay gibi şairler kapsam dışında bırakılmışlardır. Kitabın muhtevasını oluşturan şair ve şiirler listelenirken kronolojik bir düzen takip edilmeye çalışılmıştır.

Şairlerin seçiminde titiz bir şekilde çalışılmış yazar olarak da konuyla ilgili lisansüstü çalışmaları, makaleleri, yazıları olan akademisyenler tercih edilmiştir. Diğer taraftan somut / biyografik de olsa Türk şiirinde büyük bir yekûnu tutan aşk öykülerini işleyen şairleri ve şiirlerini bütünüyle incelemek tabii ki oldukça zordur. Buna rağmen 43 yazı ortaya çıkmış ve kitabın hacmi beklenenin üstünde olmuştur. Bu yazılarda sayfa sayısı yazarların / araştırmacıların üslubuna, konunun derinliğine göre değişmiştir. Ayrıca son yılların şiir tarihi incelendiğinde özellikle yaşayan şairlere ait yine bir kitap oluşturacak kadar aşk öykülerini ortaya çıkarmak mümkündür.

Türk edebiyatında ayrı bir yer tutan aşk şiirlerine mahsus incelemeler yapılması, şairlerin yaşamıyla doğrudan bağ kuran aşk şiirlerinin otobiyografik bilgiler ışığında yorumlanması ve böylece hem dönemlere hem de şahsiyetlere ilişkin tespitlerin zenginleştirilmesi gibi hedefler belirleyen bu çalışma, umarız ki sahaya beklenen katkıyı sağlar. Birçok yazarın gayretleriyle ortaya çıkan ve dikkat çekici bilgiler sunan bu kitabın aynı zamanda konuya ilgi duyan okurlar için de zevkli bir okuma vaat ettiğini söyleyebiliriz.

BİZE BİR MASA AYIR YANAKIMU: SAİT FAİK ABASIYANIK ve ALEKSANDRA¹

*Ali Sait YAĞAR**

Türk edebiyatı 19. yüzyılda bir değişim evresine girdiği esnada arkasında yaklaşık altı asırlık bir birikimin ürünü olan klasik şiir geleneği durmaktadır. Bu edebiyat içerisinde aşk en çok işlenen tem olduğu gibi sevgili de en sık karşılaşılan tiptir. Modern Türk şiiri için de benzer bir durum söz konusudur. 19. yüzyılın ikinci yarısından günümüze kadar gelen süreçte sosyo-politik şartların, ekonominin, insana ait değer ve algıların değiştiği, bu değişimin öyle veya böyle şiirlere aksettiği rahatlıkla söylenebilir. Hayatın bütünüyle değiştiği bu zaman diliminde şiirlerde yer alan sevgililerin de dönüşüm geçirmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu değişim sürecinde sevgiliyi şekillendiren unsurlarda soyuttan somuta ve genelden özele bir eğilim olduğu göze çarpar. Daha çok sıfatlarıyla öne çıkan sevgiliye artık ismiyle seslenilmesi değişimin kendini gösterdiği alanlardandır. Sait Faik'in şiirlerinde beliren Aleksandra da bunlardan biridir.

Edebiyat tarihimizin köşe taşlarından olan Sait Faik Abasıyanık (1906-1954) modern Türk hikâyesine katkısı geniş kesimler tarafından kabul görmüş bir isimdir. “Bir durum hikâyecisi”, “küçük insanın anlatıcısı”, “hümanist” ya da “bohemi yazar” gibi sıfatlarla tavsif edilen (Armağan, 2013: 76) ve

¹ Bu yazı, “Yeni Türk Şiirinde Sevgili Tipolojileri (1860-1960)” başlıklı doktora tezinde yer alan Sait Faik Abasıyanık bahsinin gözden geçirilmiş ve düzenlenmiş hâlidir.

* Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, alisaityagar@gmail.com.

edebiyatımızda Sait Faik hikâyeciliği olarak adlandırılan bir tarz oluşturduğu dile getirilen yazarın göz önünde olmayan yönü ise şairlik vasfıdır. Kuşkusuz bu durumun ortaya çıkmasında Sait Faik'in Türk edebiyatındaki etkisini hikâye türü etrafında oluşturmuş olması ve onun hakkında yazılanların yine bu tür etrafında toplanması yatmaktadır.

Şiirleri Toplumcu-Gerçekçi şiir ve Garip şiirinin tesir sahası bulduğu bir zaman dilimine tekabül eden 1932-1954 yılları arasında yayımlanan Sait Faik'in tek şiir kitabı *Şimdi Sevişme Vakti* (1953) başlığını taşımaktadır.² Sait Faik, şiir kitabı yayımlandığında buradaki metinlerin şiir sanatı çerçevesinde değerlendirilemeyeceği, şiirlerin fazlaca hikâyeyi andırdığı noktalarından eleştirilere maruz kalır. Bununla birlikte bu şiirlerin insanı yakalama ve şiire zenginlik katma noktasında bir açılım olduğunu ifade eden yazılar da kaleme alınır.³ Yazarın vefatından kısa bir süre sonra bu şiir kitabının ikinci ve üçüncü baskılarını yapmış olması⁴ şiirlerin rağbet gördüğüne ve kendi dönemi içerisinde okuyucusunu bulduğuna işaret etmektedir.

Sait Faik'in duru bir Türkçeye yazılmış şiirleriyle hikâyeleri arasında büyük paralellikler söz konusudur. Hayatın her kesiminde karşımıza çıkabilecek insanlar olan hamallar, dilenciler, ayakkabı boyacıları, Rum meyhaneciler Sait Faik'in hikâyelerinde olduğu gibi şiirlerinde de kendilerine yer bulurlar. Hikâyelerinde küçük hayat kırıntılarından büyük duygulanışlar, tatlar, heyecanlar yahut hüznler çıkarmayı bilen Sait

2 Sait Faik'in şiirlerinde söz konusu her iki akımın da izlerini rastlamak mümkündür; örneğin Orhan Veli'nin "Anlatamıyorum" şiiriyle Sait Faik'in "Söyleyemiyorum" şiiri büyük benzerlikler taşır. (Alpay, 2013: 474)

3 Mehmet Kaplan, ilk çıktığı zaman üslûbu fazla hikâyeye kaçtığı ve âhenkten mahrum olduğu yönünde eleştirilere maruz kalan kitabı beğendiğini ve aynı yıl çıkan yazısında övdüğünü belirtir. (Kaplan, 2016: 152)

4 *Şimdi Sevişme Vakti* ilk defa 1953'te Yenilik Yayınları, 1958 ve 1965'te Varlık Yayınları, 1970-2000 yılları arasında ise Bilgi Yayınları tarafından basılmıştır. 2003'te Yapı Kredi Yayınları tarafından basılan *Şimdi Sevişme Vakti ve Diğer Şiirleri*'nde ise şairin şiir kitabına girmeyen ve sağlığında yayımlanmamış bütün şiirleri bir araya getirilmiştir. (Andı, 2010: 203)

Faik, şiirlerinde de böyle küçük hayat kırıntılarını ele almış, hayatları “şöyle veya böyle” yaşamakla geçen basit ve iddiasız insanları işlemiştir (Andı, 2010: 207).

Sait Faik’in şiirine giren insanlardan biri de sevgili sıfatıyla karşımıza çıkan Aleksandra’dır. “Bir Masa” şiirinde bu sevgilinin meyhane dekoru içinde ele alındığı görülmektedir:

*Bize bir masa ayır Yanakimu
Aleksandra’m la benim için
Bir masa
Üstü çiçeksiz
Örtüsü gazeteden
Şarabı aşktan
Hem hülyadan*

*Aleksandra’m mızıka çalsın
Siyaha çalar parmaklarıyla
Güftesi bayağı şarkılar
Adi havalar
Meyhane acı zeytinyağı koksun
Sen hoşnut ol Yanakimu*

(Abasıyanık, 2003: 31)

Şairin Aleksandra’yla bir arada bulunmak istediği mekân olarak karşımıza çıkan meyhane, donatıldığı ayrıntılar bakımından Sait Faik hikâyeciliğinde sık sık karşımıza çıkan motifleri içinde barındırmaktadır. Rum meyhaneçi⁵, örtüsü gazeteden olan alelâde bir masa, bayağı şarkılar ve şarap unsurları bütün sadeliğiyle realist bir hikâyenin arka planını gözler önüne serer gibidir. Nitekim Aleksandra, şairin hayatında yeri olan, şiirde

5 Büyük ihtimalle meyhaneçinin adı Yanaki’dir. Yanakimu, “Yanakim” veya “Yanakiciğim” gibi bir anlam taşır.

tasvir edilen mekân vb. yerlerde beraberce bulunduğu reel bir kişiliği temsil etmektedir.

Sait Faik, hatıratlardan aktarıldığı kadarıyla 1940'lı yılların başında tanıştığı Aleksandra'ya âşık olmuş, Beyoğlu muhيتينin muhtelif eğlence mekânlarında kendisi ile yan yana bulunmak ve ilgisini çekmek için büyük çaba göstermiştir. Aleksandra'nın sıkılmasını engellemek ve ortamı neşelendirmek adına kalabalık arkadaş gruplarıyla aktiviteler organize eden, Samim Kocagöz, Salâh Birsal, Sabahattin Kudret Aksal gibi arkadaşlarını yanında getiren Sait Faik, bir gün yine bu çabaları çerçevesinde Samim Kocagöz'e şu ifadeleri yöneltmiştir:

"...Ama Aleksandra sevdiğim Aleksandra olunca iş başka. Onun anlayacağı bir çift laf edemediğim için şaşkıma dönüyorum. Ulan, diyorum kendi kendime, bu kızcağız da insan, onun da bir dünyası var. Onun dünyasına giremedikten sonra neye yarar? Üstelik de deli gibi sevdiğim bir kadın bu. Kara gözlerini mi, kara saçlarını mı, yarım yarım konuştuğu Türkçesini mi? Nesini seveyim bu kadının? Ama seviyorum. Neden sevdiğimi bilmediğimden, onun huyuna suyuna göre davranıyorum. Beni hep bırakıp kaçıyor. Kaçınca kızıp küplere biniyorum. Sonra düşünüyorum. Aleksandra haklı. Ona içirdiğim bir şişe şarabı, alıverdiğim bir çift çorabı Yorgi'si de içirir, alır. Gelgelelim, hep yanımda otursun istiyorum. Kılına dokunursam namussuzum. Ulan sen de dokunursan namussuzsun. Yok sen anlarsın dediklerimi. Kızın canı sıkılmasın. Ben laf etmediğim zamanlar, sen edersin. Tamam mı?" (Birsal, 2017: 154)

Sait Faik, sık sık mahallesine gittiği, uğruna dayak yiyip karakola düştüğü ve hayatının eksenine aldığı Aleksandra'yla -annesi Makbule Abasıyanık'ın karşı çıkmasına ve kendisini mirasından mahrum edeceğini söylemesine rağmen- evlenmek istemiş, fakat bu evlilik çeşitli sebepler dâhilinde gerçekleş-

memiştir. 1943 Temmuz’unda Aleksandra’nın bağlılığını test etmek için arkadaşı Sabahattin Kudret vasıtasıyla bir tezgâh tertip eden Sait Faik, hayal kırıklığına uğradığı beklemediği bir sonuç alınca yaklaşık 3 yıl süren bu gönül ilişkisi son bulur.⁶

Sait Faik’in hayatına pek çok kadın girmiş, bu kadınlarla olan ilişkileri zaman zaman hikâyelerine de konu olmuştur. Aleksandra, Eleni, Nevin Hanım, Vedat Hanım gibi hem Türk hem de yabancı asıllı kadınlarla olan münasebetleri çeşitli düzeylerde hikâyelerine taşınmıştır. Hatta yazar bazı kitaplarını yukarıda ismi geçen kişilere ithaf etmiştir. Sait Faik’le inişli çıkışlı ilişkileri olan bu kadınlar esmer ve uzun olmaları, ince bir görünüme sahip olmaları bakımından ortak fizikî özellikler taşımaktadırlar.⁷

Sait Faik, hikâyelerinde birden fazla kadını çeşitli yönleriyle ele alırken şiirlerinde yalnızca Aleksandra’ya sevgili sıfatıyla yer vermiştir.⁸ “Bir Masa” şiirinde ismini andığı sevgiliyi “Mektup II” şiirinde “gâvur” olarak niteler:

Senden bahis açılmadıkça susmak isterim.

Senden bahis açmaya vesiledir

Kınalıada, vapur, deniz, yunus.

Şimdiye kadar neden gökyüzü değildi?

Niye böyle oldu?

Neden kitapları severdim?

Bu şehirde ikimiz birden nefes alıyoruz

Yoksa neye yarardı bu garip şehir?

Burada senin doğduğun bana malumdur.

6 Sait Faik-Aleksandra ilişkisine ait anekdotlar için bkz. (Birsal, 2017: 151-162)

7 Aleksandra ismi, yalnızca küçük bir ayrıntı olarak, *Havada Bulut*’ta yer alan “Falci Matmazel Todori” hikâyesinde geçmektedir. Bahsi geçen kadınların Sait Faik’in hikâyelerinde işleniş şekilleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Çakır, 2019: 31-67).

8 “İmrozlu Kız” şiirinde “Eleni” ismi geçer; fakat Eleni’nin “sevgili” sıfatıyla ele alındığını söylemek güçtür.

*Yoksa sever miydim minareleri,
Süleymaniye'yi
Sen gâvur olduğun halde?*

(Abasıyanık, 2003: 22)

Şair için almış olduğu nefesi ve içinde yaşadığı şehri anlamlı kılan, aynı şehirde yaşayan “gâvur” sevgilisidir. “Bir Masa” şiirinde meyhane dekoruyla birlikte ele alınan sevgilinin Aleksandra olması, yukarıda bahsi geçen yabancı asıllı sevgilinin de aynı kişi olarak düşünölebileceğine işaret etmektedir. Fakat Sait Faik’in biyografisinde ve hikâyelerinde başka yabancı kadınların da mevcut olması, bu yorumu ihtiyat kaydıyla yapmayı gerektirir.

Sait Faik’in şiirlerinde sevgili, mevcudiyetiyle bulunduğu mekânı ve daha önemlisi âşığın dünyasını anlamlı kılan kişi konumundadır. *Sen İstanbul’dasın diye memnun ağaçlar* mısraı ile başlayan “Alnı Hülyalım”, yenilen yemeklerin ve içilen sigaraların sevgiliyle birlikte icra edildiği zaman bir anlamı olduğunu anlatan “Mektup I” ve şairin onsuz bir dünya hayal edemeyeceğini haykırdığı “O ve Ben” şiirleri hep aynı çizgide ilerleyen şiirlerdir. Fakat bahsi geçen metinlerde sevgilinin hüviyetine dair ipuçlarına rastlanmaz. Bu metinler Aleksandra’yı işaret edebileceği gibi başka kadınlar için de yazılmış olabilirler.

Hikâyeci kimliğiyle edebiyat tarihine ismini nakşeden Sait Faik’in şiirlerinde meyhane dekoru etrafında karşımıza çıkan Aleksandra, yazarın biyografisinden ve yine biyografisiyle dirsek teması içinde olan hikâyelerinden izler barındırmaktadır. Şairin “gâvur” telakki ettiği bu sevgili kendisiyle keyifli vakit geçirilen, birlikte olduğunda hayata anlam katan kişi konumundadır. Bu sevgilinin ayırt edici hâkim vasfı günlük yaşantının sınırları içerisinde ele alınmasıdır.

Resim: Sait Faik Aleksandra ile. (Sönmez, 2007: 35)

Sait Faik, 1940'lı yılların başında tanışıp yaklaşık 3 yıl süren bir gönül ilişkisiyle bağlandığı, kitap ithaflarında ismini anıp kendisi hakkında şiir yazdığı Aleksandra ile, 1954'te Sabahattin Kudret'le birlikte gittikleri diş muayenehanesinde karşılaşır. Bu, Sait Faik'in o esnada dişçide işçi olarak çalışan Aleksandra'yı son görüşüdür (Birsnel, 2017: 161). Nitekim aynı yıl içerisinde Sait Faik vefat edecektir. Sait Faik, "Aşk Üzerine" adlı yazısında aşkı iki kişi arasında geçen, galibi ve mağlubu olmayan bir kavgaya benzeter (Abasıyanık, 1987: 59). Sait Faik'le Aleksandra arasında vuku bulanlar da böyle bir kavgadır.

Kaynakça

- Abasıyanık, Sait Faik. (2003). *Şimdi Sevişme Vakti ve Diğer Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Abasıyanık, Sait Faik (1987). *Sevgiliye Mektup (Hikâyeler-Yazılar-Mektuplar-Konuşmalar)* (Haz. M. Uyguner). Ankara: Bilgi Yayınları.
- Alpay, Necmiye (2013). Belirsizliğin Şiirleri, *Sait Faik Abasıyanık* (Ed: Y. Armağan), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 468-479.
- Andı, M. Fatih (2010). *Güneşe Tutulan Ayna: Şiir İncelemeleri*. İstanbul: Hat Yayınları.
- Armağan, Yalçın (2013). Türk Edebiyatında Sait Faik İmgesi, *Sait Faik Abasıyanık* (Ed. Y. Armağan), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 76-118.
- Birsel, Salâh (2017). *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*. İstanbul: Sel Yay.
- Çakır, Dilek (2019). “Sait Faik Abasıyanık’ın Eserlerinde Biyografik Unsurlar”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Kaplan, Mehmet (2016). *Şiir Tahlilleri II: Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Sönmez, Sevengül (2007). *A’dan Z’ye Sait Faik*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yağar, Ali Sait (2022). “Yeni Türk Şiirinde Sevgili Tipolojileri (1860-1960)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.